

KRÚDY ILLUSZTRÁTORAI A PETŐFI IRODALMI MÚZEUMBAN

Krúdy Gyulát a művére hangoltan olvasni páratlan gyönyörűség – róla írni nagyszerű és lelkesítő öröm. Lebegő történetei és mondatfolyondárjai bizsergető szövevényében mintha valamiféle testetlen anyag mélyére hatolnánk vagy elérhetetlennek véltet közelítenénk: szinte a felfedező vagy a kutató ritkán jelentkező nagy pillanatainak boldog mámorát hozza egy-egy megfejtett képlet (ha van nála ilyen), egy-egy tisztábban látott életrészlet (ha ez egyáltalán lehetséges). Akár csak egy megvilágosodó mondat, felcsillanó jelző, egy furcsa helyen felszikkadó szokatlan költői vagy szokott névelő. Írásainak és életeinek, történeteinek és mondatainak, megfoghatatlan hangulatainak magnetikus ereje van, tündéri töltéssel terhes pólusai: vonz és megköt óhatatlanul.

Krúdy „vonzásai és választásai” különösen a vele egyívású művészekre hatnak, az író nemcsak „az írók írója”, de a rezonans festőké és szobrászoké is. Légies „beszélyeinek” illusztrátorként a szolgálatába szegődni korántsem jelent afféle „kenyérszerző munkát” két kiállítás között, inkább nagyszerű művészi lehetőségeket, remek párviadalt hoz írott és rajzolt mű között, mely a legjobb esetben is csak döntetlenül végződhet. Felérni Krúdyhoz, képzőművész módján és eszközeivel közelíteni meg hangulatait, mindig ösztönző lehetőség. A vörös postakocsi megjelenése óta, és az író manapság még szilárdabb és szuverén helyet vívott ki irodalmunkban, mint bármikor. Műveinek sorozatával immáron közönségsikert is.

Őt illusztrálni azt is jelenti, hogy feltétlenül a hangulataiba ágyat vetett művészeknek kell lennie a mellészegődőnek, aligha az özönlő könyvtermés „muszáj-Herkulesseinek”, kötelező napi feladatokat végző képírómestereknek. De ilyen alig is ért Krúdy művéhez, Mühlbeck Károly egysíkú színtelensége csak az egykori gyermekkönyveit érintette, a rajzoló egyeduralkodó lévén a Singer és Wolfnernél vagy éppen a Lampel és Wodainernél, mely kiadók kettőzött nevei máris nosztalgikus gyermekemlékeket ébresztgetnek az idősebb nemzedékben. Így mentik a keményebb szótól a középszerű rajzoló mestert is.

Mindezek és a következők elmondására a címben jelzett kiállítás adott lehetőséget, a Petőfi Irodalmi Múzeumban Borsos Miklós remek illusztrációi után a Krúdyknak rajzoló magyar művészek szép sorozatait mutatták be Vayerné Zibolen Ágnes gondos összegyűjtésében. Ha valóban sorozat kezdete a két kiállítás, akkor örömmel üdvözölhetjük a nagyszerű kezdeményt.

Az első illusztrált Krúdy-könyvtől (1899: Ifjúság, Basch Árpád rajzai), az átmeneti Mühlbeck-egyeduralkodás után (1900–1910 között) festőink és rajzoló művészeink legjava szegődött Major Henrikkel, Pólya Tiborral az élen az író könyveinek szolgálatába. Még egymással is versengve, nemcsak Krúdy szellemével. Major olykor már egy-egy hasonlatot és jelzést is ábrázolva talál utat a sajátos próza lényegéhez. Krúdy a békéscsabai Tevan-kiadó jóvoltából szelleméhez méltó partnert kapott a Tanácsköztársaság után Párizsba telepedett mesterben, akinek életműve nemcsak a Nyugat-nemzedékről készített karikatúrái és remek Karinthy-illusztrációi

miatt is több figyelmet érdemelne, de éppen a Krúdy-rajzok okán is (Pest 1915-ben; Aranykéz-utcai szép napok; Őszi utazások a vörös postakocsin stb.). Hasonló remek sorozatot készített Krúdyhoz Pólya Tibor (Napraforgó – 1918), Kürthy György (Szindbád ifjúsága és szomorúsága – 1917), Szántó Lajos (Bukfenc – 1918), Zádor István (N. N. – 1922) és más rajzolók, más kiadóknál.

A húszas években – nem kis mértékben politikai okokból is – a Krúdy-életmű eléggé háttérbe szorult, és illusztrációk nélkül vagy a korszellem lapos középszínvonalán álló sablondíszítésekkel és szalonköntösben jelent meg, eléggé középszerű, olykor már-már primitív rajzokkal (Szada István stb.).

Az író halálától a negyvenes évek elején való feltámadásig nemcsak a rajzok hiányoznak, de szinte az írott mű is elfelejtődik. A lassú és nehéz újjászületésben az első méltó rajzokkal megjelent Krúdy-kötet az 1946-os Őszi versenyek volt, a gyomai Kner Nyomda és a Válasz folyóirat összefogásából: Szabó Vladimir remek rajzaival. Ezek a rajzok és a mester később készült nagyszerű rézkarca – az óbudai Nepomuki Szent János előtt elvonuló korhely társasággal – szép sort nyitott ismét az illusztrált Krúdy-hangulatokban és mindmáig az egyik legkitűnőbb ráérzés az író sajátos miliőjére. Kár, hogy – tudomásunk és emlékezetünk szerint – a festő más Krúdy-mű illusztrálására azóta nem vállalkozott.

Szabó Vladimir remekbesikerült kis kötetét 1948-ban a Janovits István által díszített A magyar jakobinusok követte és ugyanebben az évben etájt New Yorkban meghalt Major Henrik fametszeteivel az Aranykéz-utcai szép napok, György Miklós illusztrációival A vörös postakocsi. Szántó Piroska is ekkor kezdi hangulatos Krúdy-sorozatát az Asszonyságok díjával (1949), majd ő is az Aranykéz-utcai szép napokkal (1958), A magyar jakobinusok és az Ál-Petőfi közös kötetével (1962), A podolini kísértettel (előbb csak Olcsó Könyvtári címlapon, 1964-ben már a teljes kötettel), az 1966-os remek Álmoskönyvvel és legutóbb ismét az Asszonyságok díjával jelentkezett. Bizunk is abban, hogy nem utoljára a művészetének lírai hangulataihoz oly közelálló Krúdy-könyvekben.

Hincz Gyula (Valakit elvisz az ördög – 1956) és Ferenczy Béni mellett (A Kék-szalag hőse – 1956, 1963; Hét Bagoly – Boldogult úrfikoromban – 1954, 1963; A vörös postakocsi és az Őszi utazások a vörös postakocsin – 1956, 1963) éppen Szántó Piroska érzi át a Krúdy-életmű lebegő hangulatainak gazdagságát a leginkább, nemcsak a szokványos alak- és környezetrajzokkal, hanem összetett stílusában és monotípiáin szinte az író „szintetikus milióit” újjáteremtve. Csernus Tibor, Kass János és Kondor Lajos egyéni művei díszítik a Krúdy-sorozat újabb kötetét, de fáj-laljuk, hogy a sorozat kétharmadában Csillag Vera szép kötéstervén és burkolóin kívül (a Komédia c. kötet borítóján Würtz Adám rajza) belső rajzok nincsenek. Remek művészi lehetőségeket hagyunk evvel kiaknázatlanul, bár a rajznélküli kötetek némelyikén is gondosan feltüntetik a képszerkesztő nevét és közreműködését.

A nevesebb és emlékezetes Krúdy-rajzosok közül számon kell tartanunk Papp Oszkár nevét és kis könyvecskéjét (Asszony a nagybögőben – Vidám Könyvtár 1955), még meg nem jelent sorát a Pesti Nőrablóhoz és a Szindbádhoz, ugyanígy Pásztor Gábor műveit az Ady Endre éjszakáihoz (1968, nem jelentek meg), Csohány Kálmán Magyar hasak című sorozatát. Különösen Papp Oszkár Major Henrikre emlékeztető rajzai állnak közel Krúdyhoz és a recenzens szívéhez a kiállításon.

Sajnáljuk, hogy Telcs Ede naturalis Krúdy-szobrán kívül az írot ábrázoló más művek hiányoztak a termekből. Elsősorban talán a kedves karikatúrák szép sora (Major Henrik, Vértes Marcell, Szigethy István, Gedő Lipót, Szini Gyula egy-egy rajza jut az eszünkbe), vagy Szabó Iván hangulatos domborműve.

1919-ben az Asszonyságok díja – az egykori hírek szerint – egyetlen bibliofil példányban jelent meg, Hornyánszky Miklós és Szada István 7-7 rézmetszetével. Az egyetlen levonás után állítólag összetörték a lemezeket, sosemlátott kuriózumot teremtve evvel. Ha nem is hasonló módon, de a legremekebb Krúdy-illusztrációk sorát közreadó album szép ajándék lenne a krúdysták egyre bővülő táborának, javaslatunkat szeretettel és reménykedve ajánljuk könyvkiadóink szíves figyelmébe.

És ebbe bizonyosan fér még egy-egy rajz vagy metszet Falus Elek, Geiger Richard, Conrad Gyula, Gara Arnold, Kónya Sándor, Végh Gusztáv és mások címlapjaiból, belső illusztrációiból, Pfannl Egon ódon városképeiből is.

És remek színes reprodukcióban a címlapon helyet kapna Bálint Endre nosztalgikus képe is, az író szellemét hiven idéző hangulatával („Rezeda Kázmérhoz” – Krúdy Gyula emléke, 1965.”).